דער ביענשטאק

אין „סאג" פון מאנטאג, שרייבט צביין איבער „אמעריקא אלס אידישער קולטור צענטער".

ער רעדט נים ווענען די נאציאנאל קולטורעלע פראבלעמען, וועלכע זיינען פערחאנדעלט געווארען אין רוסלאנד און אין גאליציען וואו די אידישע נאציאנאלע פראגע איז בעטראכט געווארען אלס א נאציאנאל פאליטישעס פראבלעם, פאדע־רענדיג א קולטורעלע נאציאנאלע אויטאָנאמיע פאר אידען.

ער בעהאנדעלט דאס קולטור פראבלעם בלויז אחן וועלכען עס איז פאליטיש שען אונטערשלאג אין באהויפטעס אז דורך דער מלחמה וועט דאס אידישע קול־טורעלע לעבען אין אמעריקא פראפיטי־רען רוהבדעם וואס זי, די מלחמה, האט אחזר פראבנעראכט א גרויסען טהייל פון די בעסטע אידישע אינטעליגענטע קרעפטען אן שריפטשטעלער וואס רוס־לאנד פארמאגט.

אין דעם וועלכען ארטיקעל וואנט ער אריים נאך א געדאנק:

עס איז פאראן צוויי סארטען אסימי־לאציע.

אין סארט איז די ריכטיגע אסימי־לאציע, דאס הייסט ווען איין פאלק שלינגט איין דאס צווייטע, דאס קלע־נערע און שוואכערע פון זיך. און פון דעם קלענערען בלייבט קיין זכר נים. און אויב מיר האבען ווען עס איז פערדאפטס אסימילאציע איז עס געווען אט דיעזער סארט, וועלכער מיינט אז דאס קלענערע פאלק פאסט זיך צו צום גרעסערען נים נאר אויסערליך, נים נאר מים דער שפראך, מים'ן אויסזעהען און מים די מאניערען, נאר טאקי מים דער נשמה, מים'ן נייסט, מים'ן ארט דענקען און פיהלען. דאס איז איין סארט אסימילא־ציע. עס איז דער סארט, וואס איז גע־פערדיגט געווארען פון דעם דייטשען יהודי נאנער מיט'ן צוועק אז אין איינינג דורות זאלען דא דייטשען איינשלינגען די דייטשע יודען פון משה'ס גלויבען אזוי אז פון די יודען זאל קיין שריר ופלוס נים בלייבען.

עס איז אבער פאראן נאך א סארט אסימילאציאן, אן אויסערליכע, ווי זיך אויסלערנען די שפראכע, און ריזעזע דענקס צביען איז נאר נים אזוי שערליך פארקעהרט זי איז נאר גוט.

יקרענפאלס נים דאס איז די אמת'ע די שערליכע אסימילאציאן, און אויסזיסט האט מען נים אויפגעהערט אויפצוהערען די בשכילים זייער אסימילאציאנס טענ־דענץ וועלכער האט זיך אויסגעדריקט אין י. ל. נאדראנ'ס ריפטסון „היה אדם בצאתך ויחרו באהלך", זיי א מענש אין גאט און א איד אין הויז.

ווען א שניפישקער איד קומט צופאל־רען אין ניו־יארק און גאלט זיך אב די בארד מיט די האנדצעס, קויפט זיך א „סיר־לישען" אפסייטס מיט אלע איבער־נע מבשירים און פאנגט נאר אן צו קיינען „טשראינ־גאם" אדער נאר „טשו טאבע־קאי", טוט ער אויסערליך זיין א פאל־שטענדיגער איידישטאן, אבער אינערליך איז ער דאך געבליבען דער זעלביגער שניפישקער איד. זיין ארט דענקען, זיין פיהלען און דיין אויפפאסונג פון זאכען וועס נים זיין מיין איידישע, נאר א אידי־שע, מיט א שניפישקער ביינעשמאק דער־צו...

ווען עס האנדעלט זיך וועגען אידען דארף אנערקענט ווערען, אז דאס עס איז שייך צו דער פעהיגקייט פון אנפאסען זיך, פון אויסערער אסימילירונג, איז דער איד זעהר א גרויסער בריה. און זיין לאנג־יעהרינגען היסטאָרישען וואנדער־לע־בען האט דער איד אויסגעארבייט אין זיך א בעזונדערע פעהיגקייט זיך צו אליטא־שיזירען, זיך איינצולעבען אין פערשי־עדענע לענדער און מיט א בעזונדערער שגעלינגקייט זיך צונעוועהנען צו די מכנים און צו דעם ארט לעבען וואס עקזיסטירט אין דער נייער מדינה. וואהין זיין שיק־זאל האט איהם פערווארפען. און דיעזער אידישער פעהיגקייט זארף מען אפשר, עס טייל, זוכען דעם סוד פון דער אידי־שער לאנג־יעהרינער עקזיסטענץ, אבער דיעזע פעהיגקייט דריקט זיך אוים נאר אין דער אויסערליכער אסימילאציע.

* * *

עס איז ערשט ערשיענען א בוך אין ענגלישער איבערזעצונג פון דייטש, גע־שריעבען ביי דער שוועסטער פון באריהמ־טען פרידריך ניטשע, פרוי פערסטער ניטשע.

מיר וועלען איבערגעבען א פאאר אינטערעסאנטע פונקטען.

ניטשע איז געבוירען געווארען אין יאהר 1844 ביי אריסטאקראטישע פוילי־שע עלטערען אין זאקסען. ווען ער איז אלט געווען פינף יאהר איז זיין פאטער געשטארבען און זיין מוטער עלטערען אין בערגעקליכען צו איהרע עלטערען אין נאאומבערג וואו ער האט באזוכט אן עפענטליכע שולע. צוליעב זיינע אויסער־געוועהנליכע פעהיגקייטען האט ער גע־קראגען אין דער לאנדעס־שולע פון פפאר־טא זעקס יאהר פריייען אונטערריכט און סובסידיום, דאס הייסט, פון זיין 14־טען יאהר ביז ער איז געווארען 20 יאהר אלט. ער האט דאן שטודירט אין אוני־ווערזיטעט אין באנן און אין לייפציג.

ווען ער איז אלט געווארען 24 יאהר איז ער געווארען פראפעסאר פון קלאסי־שער פהילאלאגיע, אין באזעל, וועלכע שטעלע ער האט אנגעהאלטען גאנצע צעהן יאהר. פון צופיעל אנשטרענגונגען זיין מוח האט ער אנגעהויבען צו קרענקען און ער האט געמוזט פערלאזען זיין פראפעסאר שטעלע, קריגענדיג א פענסיאן פון 6 הונדערט דאלאר א יאהר.

אין 1878 ווערט ער נייסטיג קראנק. צוויי יאהר פאר זיין טויט איז ער פאל־שטענדיג משוגע. אין א מאנטאג, אור־גוסט דעם 20־טען, 1900 האט ער זיך צוגעקיהלט און מים פיער טעג שפעטער שליסט ער צו זיינע אויגען אויף אימער.

און איהר בוך בעהאנדעלט זיין שוועס־טער די פעריאדע וועלכע פאנגט זיך אן פון דער צייט וואס ער פארלאזט זיין פראפ־עסאר שטעלע.

פון איהר בוך ווערען מיר געוואר אז דורך זיינע פחדישע שטערצען און לייד־ענדיג פון שלאפלאזיגקייט, איז ער גע־ווען שטארק נערוועז און פלעגט אויפגע־רעגט ווערען פון יעדער קליינינקייט און תמיד פלעגט ער זיך באקלאגען, אז מען הים איהם נים אב און דאס די דייטשע ליטעראטען זיינען גלייכגילטיג צו זיין אויסערגעוועהנליכען זשעניע.

— פון זיין פריהעסטער יוגענד, — דערצעהלט זיין שוועסטער, — האט ער געהאט איין אידעאל, ער האט געהאלטען אין זוכען דעם אידעאלען פיהרער וועל־כער זאל ארויסברייגנען דעם טיפ מענשען צו דער העכסטער שטופע פון ענטוויק־לונג. — דער קריסטליכער אידעאל איז איהם נים געפעלען.

דיעזער אידעאל האט זיך אויסגעארבייט אונטער שקלא־פישע קאנדריציאנען.

—קריסטענטהום, האט ער געזאגט, איז בלויז גוט פאר שוואכע און קראנקע — עס מאכט זיי פיהלען צופריעדען.

ער האט זיך פארגעשטעלט אן אנ־דער סארט מענשהייט, דער מענש זאל זיין אזא חכם, אז ער זאל פיהלען דאס ער שטעהט פיעל העבער פון דעם אנגענומע־נעם מאראל פון די בעגריפע וועגען גוט און שלעכט, חייל ער שאמט פון נאבע־לע עלטערען אין איז צו חויף ענטוויקעלט אינטעלעקטועל, אז מען זאל איהם דארפען בינדען מים מיטעלמעסיגע כללים.

ניטשע האט געדענקט, דאס אויב דער וואס באזיצט שלעכטע איינענשאפ־טען האט פאר זיך א גרויסען אין ערהא־בענעם ציעל, קענען גראדע ריזעז שלעכטע איינענשאפטען קריעגען א גרויסען ווערטה. דער העכסטער ציעל פון דער ציוויליזאציאן, איז ארויסציבריינגען דעם אריבער־מענשען.

דער אויבער־מענש מוז אבער נים זיין בלויז פיזיש שטארק און שעהן, נים דאס איז לויט ניטש'ען, דער עיקר. ער מוז הויפטזעכליך זיין ענטוויקעלט אינטע־לעקטועל.

קורץ, זיין אידעאל איז ומלאה הארץ דעה במים לים מכסים.

אט ווי די שוועסטער פון דעם גרוי־סען פילאזאף, וועלכער איז משוגע גע־וואָרען אויף זיינע לעצטע יאהרען, בע־שרייבט מיט לויבע די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען: — ער איז געווען העס־ליך ביז צו דער ענדע. ער האט פערשטאנ־נען אלעס וואס ארום איהם טהוט זיך, און ער האט זיך צוגעהערט זעהר אויפ־מערקזאם צו אלעס וואס מען האט איהם פארגעלעזען. אויך בין תמיד געריהרט גע־ווען פון זיין דאנקבארקייט וואס ער האט מיר אויסגעדריקט. ווי אפט פלעגט ער מיך לייכען פאר אלעס וואס איך האב געטהון פאר איהם. ער פלעגט מיך טריים טען ווען איך האב טרויעריג אויסגעזעהן. אין לעצטען אוועגד איז אין צימער גע־ווען שטיל און מיר האבען זיך צוגעהערט ווי דער ווינד וויינט און קלאגט אין דרויי־סען. „שוועסטער מיין, האט ער זיך גע־ווענדעט צו מיר, שיק איהם אוועק, דעם ווינד".

דאס זיינען געווען זיינע לעצטע ווער־טער.

ביינאכט אינ'ם קליינעם שטעדטעל

מ. אורכאס.

העט ווייט אונטער'ן שטערטעל, וועלכע רופט זיך סלופצע, שטעהט א אל־טע הילצערנע הויז אין וועלכער עס וואהנט א אירישע פאמיליע און אבוואהל עס איז שוין שפעט ביינאכט, שלאפט מען נאך דארטען נים.

דער בעל הבית פוג'ם הויז רב בצלאל, זיצט ביים טיש און גריבעלט זיך אין א פראגע, וועלכע א תלמיד חכם האט איהם חיינם געפרעגט זיצענדיג אין בית המדרש, בין מנחה למעריב.

זיצענדיג א געוויסע צייט ביים טיש און נאכדענקענדיג וועגען דער פראגע, שרייט ער פלוצלונג אויס:

„יא! דאס איז א זאך, וועלכע גור אפיקורסים, רחמנא לצלן, קענען פרעגען". נאכדענקענדיג, סהוים ער א מיש די גמרא און נאך איידער ער קען זעהען א ווארט קלינגט שוין איבער'ן שטוב רב בצלאל'ס גמרא־ניגון.

אין שטוב איז האלב דונקעל. קיי־נער חוץ בצלאל'ן איז דארט נימא און דער גמרא ניגון קלינגט אזוי מאדנע טרויעריג. רב בצלאל האט זיך פערטראכט. אנדערע מחשבות קריכען איהם אין קאפ. פלוצ־לונג וואקסט אויס א בית עולם פאר זיינע אויגען, רב בצלאל איז אבער גאנץ ווייט פון די, וועלכע רייזדען זיך איין, דאס מחים בעוועגען זיך. קומען אמאל צו נאפטס.... ער איז א איד א למדן, פערשטעהט טו עסק. די יעניגע וועלכע ער וילט מיט זיין מויל נים דערמאנענען, פרעגלען זיך אין פעסלאך סמאלע, אבער ער דארף קיין מורא ניט האבען. דער צדיק איז דאך אין גן עדן, דער גלגול בלויז שלעפט זיך ארום אין די וויסטענישען.

ער וואכט א פער'גנב'ען בליק צו דער מזוזה... און קרעכצט ארויס, נו, יא, און נעהמט זיך ווייטש צו דער גמרא.

זיצענדיג פערטעפט, דערהערט ער פלוצלונג א געוויין. עס דערהערט זיך אויך א שטארקער סקריפ. די טיהר עפענט זיך — זיין ווייב חנה דבורה קומט אריין, זי לייפט גלייך צו דעם טיש, פערמאכט די גמרא, און שרייט אויס:

„גענוג געלעהרעגט תורה, גענוג! אויב גאט דארף נור תורה און נים מעהר... דאן צוריים אויף די גמרא!"

„מכשפה, וואס ווילסטו?" קריצט רב בצלאל מיט ציינער.

„איך וויל זאלסט מיין האלז איבער־שניידען! אט איז א חלף, נעהם און שנייד...." זי פאלט צו צום טיש און ברעכט אויס אין א געוויין.

רב בצלאל שטעהט אויף פון זיין פלאץ און נעהמט שנעל ארומשפאצירען איבער'ן צימער. נאך א קורצער פויזע נעהט ער צו צו איהר און פאנגט אן מיט א ווייכער שטימע.

נאריש אידענע! זי האט דאך אונ־זערע קעפ מיט שאנדע בערעקט... א פלעק וועס בלייבען אין דער משפחה... און וואו א קללה אין דער וועלט... און... בעסער שווייג! דו הערסט?"

"איך הער! נים שווייגען, איך קען נים שווייגען!" שרייט חנה דבורה אין א הייזעריגען טאן. "עס איז מיין קינד, מיין בלוט און פלייש... אמת' זי איז אראפ פונ'ם גליינכען וועג, נו! קומט איהר שוין אזוי צו פערשטייסען? רן ביזטו דאך א איד א לומדן, דארפסטו אן איהר מר־טערס קערפער, אבער זי איז באלד צוריק געפאלען, זי האט אנגעפאנגען צו ריידען אין א שטיל איבערגעריסענעם טאן.

„מאמעניו! דו האסט מיך נים פער שטייסען ווי דער טאטע, ער איז א שלעכ־טער, א בעל נקמה, ער איז א שלעכטער אן דו, דו, ביזט א מאמע... מאמע, דעם אמת וועל איך דיר יעצט זאגען."

„קינד מיינס, האט די מוטער איהר פרובירט איינשטילען, דו טאהרסט יעצט נים ריידען, דו ביזט אזוי שוואך."

„נין! נין! ליעבע מוטער, הער אלעס? יוער דארף עס און צו וואס נוצט עס?

זייענדיג באהערשט פון די לעצטע מחשבות, שרייט זי פלוצלונג אויס:

„זינק ערך אונטער מיינע פיס שיק הימעל דיינע רונערען און בליצען, דאס ערשטע ווי דאס צווייטע זאלען פערטרוג־קען און פערברענען אלעס און אלעמען!"

„ווארף ארונטער די שטערען, זאלען זיי מעהר ניט טרוימען! צושמעטער די טרוימערשע בלאסע לבנה, מען דארף קיין ליכט, ווען נאכט, דאן זאל זיין פינסטער! גענוג! הערט אויף צו רוישען איהר ווילד־דע וועלען פונ'ם טיעפען ים!... זאלען די ברייטע שרעקליך גרויסע, טיעפע ים'ן איינטריקענען, דאן ברען פייער, צופלא־קער דיינע פלאמען און אש, אש זאל ווערען פון אלעס!... ווען עס קען זיך געפינען און פערפאלגען אזוי פיעל לייד־דען, וועהטאגען און שמערצען און דעם ווערטהלאזען פערפלוכטען לעבען!..."

זי האט אויסגעבראכען אין א שרעק־ליכען געוויין, און האט אנגעהויבען וואנ־דערען איבער'ן פינסטערען וואלד. גלייך האט זי זיך אבער אפגעשטעלט, זי קען ווייטער ניט געהן. דאן האט זי טריט דערהערט.

„מאמע! מאמע! האט זי אויס־געשריהען, און געווארפען זיך אויף איהר האלז, נעקושט און געבליפעט, מאמעניו! איך האב דיינע טריט דערקענט, איך האב פערשטאנען, דאס נור א מאמע קען קו־מען אין אזעלכע מינוטען. גוטע מאמעניו! איך האב, איך.... איך וויים! איך בין אבער ניט שולדיג, איך האב איהם גע־לעכט, מאמעניו, געליעבט! און ווען ער זאל יעצט דא זיין אין אט דעם פינסטערען וואלד, דאן וואלט די נאכט אין א ליכ־טיגען טאג פערוואנדעלט געווארען, אוי! אוי! מאמעניו!" האט זי אויסגעשרי־הען.

די מוטער האט אויסגעשפרייט א די־דעם ליילאך, איהר אוועקגעזעצט און האט אונטערגעלעגט די קישען צוקאפענס.

„שטארק זיך קינד מיינס! האט די מוטער געזאגט אין דער שטיל. דאס זע־גען די לעצטע... יעדער פרוי... גאט! גאט! האט זיך די מוטער צוגעוויינט, האב רחמנות אויף מיין איינציג קינד, זאל שוין זיין גענוג. פויגעלע קינד מיינס! אח, גאט! האט די מוטער ווייטער געשריהען, שטארף מיך, מיין קינד האט נאך נים געלעבט...

באלד האט דער וואלד א גייע שטי־מעלע דערהערט...

דער וואלד האט דערהערט דעם קול פון א ניי־געבארענעם קינד. א מאדנעס געוויין, א וואו, א וואו א....

די מוטער האט דאס ניי־געבוירענעם קינד איינגעהילט אין איהר קלייד און עס אויעקגעלעגט נעבען דער יונגער מוטער, און אנגעהויבען ראטעווען די שוואכע צור־בראכענע פויגעלע, איהר אויגען קינד, וועלכע איז אונטער'ן פרייען הימעל, אויף דער הארטער ערד א מוטער געווארען.

פויגעלע איז געווען זעהר שוואך, ווי געוועהנליך... ווען זי איז צו זיך גע־קומען, האט זי אויסגעשטרעקט ביידע הענד און עס אנגעשפארט אן איהר מר־טערס קערפער, אבער זי איז באלד צוריק געפאלען, זי האט אנגעפאנגען צו ריידען אין א שטיל איבערגעריסענעם טאן.

„מאמעניו! דו האסט מיך נים פער שטייסען ווי דער טאטע, ער איז א שלעכ־טער, א בעל נקמה, ער איז א שלעכטער אן דו, דו, ביזט א מאמע... מאמע, דעם אמת וועל איך דיר יעצט זאגען."

„קינד מיינס, האט די מוטער איהר פרובירט איינשטילען, דו טאהרסט יעצט נים ריידען, דו ביזט אזוי שוואך."

„נין! נין! ליעבע מוטער, הער מיך אויס יעצט, נים אימער וועסטו עס קענען הערען...

דא אין דעם וואלד האט מיר הימעל־פארב, דער שעהנער הימעל־פארב, ליעבע ערקלעהרט.... „איך האב דיך ליעב שעהן פייגעלע", האט ער מיר איינמאל גע־זאגט אין א ליידענשאפטליכען טאן. אין די דומע צווייגען האבען געשאפעלט מיט די גרינע בלעטער, יא, יא, עס איז אמת. נאך און נאך האט ער מיר געזאגט יענעם אוועגד און איך נאר האב אלעס געגלויבט, ווייסט פארוואס? ווייל איך האב איהם ליעב געהאט.

נאך שטארקער האבען זיך די ליע־בעס פלאמען צופלאקערט אין מיין האר־צען, ווען איך האב איהם געהערט שפיי־לען אויף זיין פידעלע, ער האט גע־שפיעלט אזוי זיס, אזוי שעהן האבען דאן געלקלונגען די טענער, דאמאלס דאמאלס... איך האב זיך איינגעהערט ווי אין די טע־נער ווערט אויסגעדריקט זיין ליעבעס ער־קלעהרונג, איך האב דאן געשעמט פאר וואס איך פערשטעה ניט, איך האב נור געפיהלט דאס איך ליעב איהם שטארק ליידענשאפטליך. זאגען דאס איהם, האב איך ניט געקענט, ווייל איך האב זיך גע־שעהמט. אום ער זאל נים מערקען מיין געהיימניס, האב איך זיך געמאכט קוהען צום הימעל. ער האט עס בעמערקט, אויפגעהערט שפיעלען, און אויף געבליקט צום הימעל. נאך אליינגען שטיל שווייגען האט ער אנגעפאנגען אין א ליעבליכען טאן: „פויגעלע, זעהסט? ווי זיס די לבנה שיינט היינטיגע נאכט, זעה נור, ווי זי שווימט אום אין דעם שעהנעם בלויען הימעל, און ווי שעהן די שטערענד־לאך בליצשען, זעה נור פויגעלע, ווי די לבנה שיין איז אויסגענאסען דא ארום אונז, פיהלסט דעם ווינטעלע, וועלכער שוועבט דא אום, הערסט ווי שעהן עס ווינגען די נאכטיגאלען, הער, הער, און זעה א פאעטישע ווילד א גייע שטי־מעלע דערהערט...

ער האט דאן ווייעדער גענומען זיין פידעל אין האנד, און ווייעדער אנגעפאנ־גען צו שפיעלען. אה, מאמעניו! איך האב זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאל־טען, איך האב זיך ניט געקענט שייידען פון די זיסע טענער.

„שפיעל, שפיעל!" האב איך איהם געבעטען, און ער האט געפאלגט, דאן האט ער מיך געפרעגט:

„פויגעלע! וועסט מיך אויך ליעב האבען?" און ווען איך האב איהם אויף דעם געענטפערט מיט א שמייכעל, האט ער שוין פערשטאנען."

א ווייל איז זי שטיל געבליבען, דאן האט זי ווייטער פארטגעזעצט אין א שוואך כערען טאן.

„לאנג, לאנג האבען מיר זיך גע־ליעבט, וואס עלטער די ליעבע ווערט, וואס מעהר זי זייכט די סטרונגעס פונ'ם הארצען, אלץ מעהר שמוץ.... מעהר פרעכהייט פארדערט זי".

זי איז ווייטער שטיל געבליבען, די מוטער האט בעמערקט, אז זי איז קאלט ווי אייז, קוים זי אטהעמט, זי האט איהר אנגעהויבען צו רייסען און וועקען, און ווען זי האט ענדליך נאכאמאל ערוואכט, האט זי ארויסגעקרעכצט:

„א פינסטערע נאכט, אומעדיג שטעהט דער וואלד, איינגעהילט אין טרויער־קליידער, אלעס ארום שטומט, פינסטער, אויף אלעס רוהען שאטענס, און דאס איז די פינסטערניש, די טרויערי־גע שטילקייט וועלכע אומארעמט יעדען אונגליקליכען, דאן ווען די נשמה נעהמט אפשייד פונ'ם גוף.

מאמעניו! דו ביזט א גוטע, ווייז דאס קינד, כאטש איין קוש... נעהם עס צוריק, און הער, אויב דאס איז א מיידעל, דערשטיק עס, אויב א אינגעל, דער טאטע איז א שלעכטער...."

דאס זענען געווען איהרע לעצטע ווערטער.

„ששש מאמעניו, ווייז נים! איך... איך וועל שוין טעהר נים ליידען....."

ווען זי האט ענדליך נאכאמאל ערוואכט, האט זי ארויסגעקרעכצט:

„א פינסטערע נאכט, אומעדיג שטעהט דער וואלד, איינגעהילט אין טרויער־קליידער, אלעס ארום שטומט, פינסטער, אויף אלעס רוהען שאטענס, און דאס איז די פינסטערניש, די טרויערי־גע שטילקייט וועלכע אומארעמט יעדען אונגליקליכען, דאן ווען די נשמה נעהמט אפשייד פונ'ם גוף.

מאמעניו! דו ביזט א גוטע, ווייז דאס קינד, כאטש איין קוש... נעהם עס צוריק, און הער, אויב דאס איז א מיידעל, דערשטיק עס, אויב א אינגעל, דער טאטע איז א שלעכטער...."

דאס זענען געווען איהרע לעצטע ווערטער.

„ששש מאמעניו, ווייז נים! איך... איך וועל שוין טעהר נים ליידען....."

GILLETT'S LYE
"EATS DIRT"

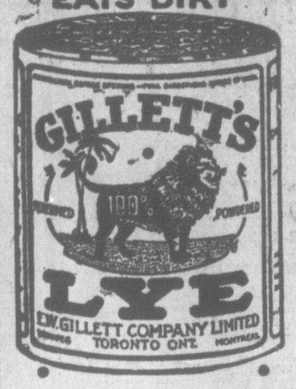

אידען און פאליאקען קענען לע־בען בשלום

אזוי זאגט דער פוילישער ליבעראל שריפטשטעלער און פאלקס־טהוער, פראפעסאר לודוויג קשיווינצקי.

אין „קיעוו. מיסל" איז אבגעדרוקט פאלגענדער כאראקטעריסטישער ארטי־קעל פון בעוואוסטען פוילישען ליבעראלען שריפטשטעלער און פאלקס טהוער, פרא־פעסאר לודוויג קשיווינצקי.

„אלע ווערטה זאכען ווערען יעצט אויפסניי געשאצט!"

דאס, וואס ערשט מיט א יאהר צוריק האט זיך אין דער פוילישער געזעלשאפט אויסגעוויזען פאר אונמעגליך, איז יעצט פערווירקליכט געווארען. עס איז געווארען א זיכערער קלאהרער פאקט: די שטימונ־גען האבען זיך אויפ'ן שארפסטען אופן געענדערט. עס זיינען אונגערוואכטעס ענט־שטאנען נייע פריינדשאפטען, די פריהע־ריגע לאנג יעהריגע סימפאטיעס זיינען פערשוואונדען געווארען און דער טרוים וועגען דער צוקונפט האט זיך בעוויזען אנאר ביי די „רעאליסטישע" כלל־טהו־ער.

די דאזיגע „רעאליסטען" וועלכע האב־בען שטענדיג אבגעשטויסען יעדען טרוים, זיי האבען אבגעלאכט פון די פאליטישע פאנטאזיעס — זיי האבען זיך נאר גערע־כענט מיט דער צוועק געגענבען מיט משמשת דינעס. אט די דאזיגע רעאליסטען גע־בען זיך יעצט בעזונדערס אונטער דעם טרוים. זיי האבען זיך געביטען מיט די ראליעס. יעצט לאכען זיי אב פון די, וואס בעציהען זיך צופיעל קסעפטיש.

יא, עס ווערען אויססניי אבגעשאצט ענע אוצרות, ביי וועלכע די פוילישע גע־זעלשאפט האט זיך געהאלטען אין פער־לויף פון צעהנדליגער יאהרען.

קוים עטליכע מאנאטען טיילען אונז אב פונ'ם אנהויב פון דער קריעגס־טהע־טיגקייט, און עס איז זיינען שוין פארגע־קומען אזוי פיעל אביעראשעדנע ענדע־רונגען, ענדערונגען, וועלכע זיינען טהייל־ווייז ארויסגערופען געווארען דורך דעם רייסענדען כאראקטער פון פוילישען פאלק און וועלכע עס ווערען פארגעבערייט דורך די שנעלע מלחמה־געשעהענישען.

עס איז אונז אויסגעקומען פיעל, זעהר פיעל איבערצולעבען.

אפטמאהל ראכט זיך, אז דאס אליין איז א חלום! מיר האבען איבערגעלעבט צייטען, ווען די בענק האבען א גראשען נישט געוואלט צאהלען, א צייט פון פערשיי־דענע אנגעהויבען, א צייט פון פערשיי־דענע אנדערע צרות און צווישען די אלע וואכערדיגע לעבענס זארגען האט אונז ארומגענומען דער ענטהוזיאזם פון דער ענטשטאנענער געועלשאפטליכער לאגע:

„עס וועט עקזיסטירען פוילען!"

די דאזיגע איינגאבאע ווערטער האב־בען געוויזען וואונדער: די סקעפטיקער זיינען געווארען גלויביג, די ענגאיסטען האבען אנגעהויבען, א צווייטען אויף עפעס אוועקצוגעבען, די בעל־פחדן'ס האב־בען דרייסט בעגעגענט די יריעות, וואס זיי נען אנגעקומען פון עקען פון פוילען און זיי זיינען ביי זיך נישט געפאלען ווען דער שונא איז געשטאנען נעבען ווארשא — אלע האבען נעהנגערט מיט א שמייס־בעל.

דאס וויכטיגסטע אבער איז אט וואס: פאר די לעצטע יאהרען זיינען אין דער פוילישער געזעלשאפט איינגעדרונגען קליינליכע השבנות. דאס זיינען אזעלכע ערשיינונגען, וועלכע בעוויזען זיך שטענ־דיג אין דער צייט פון א געזעלשאפטליכע רעאקציע, און דא האט זיך אויף דער סצענע פלוצלונג בעוויזען א גרויסע אי־דעע — די אידעע, אז די רעכט פון דער פוילישער נאציע וועלען זיך קאנען פריי ענטוויקלען.

און אזוי ווי מיט'ן ערשיינען פונ'ם פריהמארגען, לויט דער פאלקס לענענדע ווערען פערשוואונדען אלע שדים, אזוי אויך האט די גרויסע פאלקס־אידעע דער הרג'עט די פינסטערע ליידענשאפטען. זי האט אויסגעריינגט די געזעלשאפטליכע אטמאספערע און זי האט ווייט פערטריי־בען די קליינליכע אידעען.

צווישען די אלע וואקעלדיגע שטראמ־מען געפינט זיך אויך דאס אוועקשטעלען דיא אידען פראגע.

מיט א יאהר צוריק האט מען מיר דער־צעהלט וועגען דער שטימונג אין איינעם פון די פערגעסענע ערטער אין פוילען, די מענשען, וואס האבען מיר דערצעהלט, זיינען אביעקטיוו, זיי נעהמען אן א זאך אזוי ווי זי איז, און זיי פערשטעהען צוא בעקומען א צושטאנד, אזוי למשל, וויסא־קא־מאזאוויעצק שטעלט פאר א מרויעריג בילד פון געגענזייטיגען אונצופרידען צווי־שען דער פוילישער און דער אידישער בע־פעלקערונג.

און דאס וואס עס איז פארגעקומען אין ווייסאקא־מאזאוויעצק, האט זיך איבערגע־חזרט אין פיעל אנדערע שטעדטלאך. צו־ליעב דער בעשולדיגונג פון ביודע צדדים פלעגען אפט מאהל קליינע נישקשה'דיגע פאקטען צובלאזען ווערען און זיי זיינען ארויף אויף די שפאלטען פון דער רוסי־שער פרעסע, וואס עס האט נאך מעהר צו־פלאקערט דאס ליידענשאפטליכע פייער. די געזעלשאפטליכע אטמאספערע איז געווארען אונערטרעגליך שווער. די פאליא קען האבען אין אליין געזעהען נאר א אידי־שע אינטריגע; זיינען דירגת געווארען טהייערער — זיינען שולדיג די אידען. די צווישיידעטע פוילישע פראגעריסווע עלע־מענטען האבען זיך אנגעהויבען צו פער־איינינגען — דאס האבען, נאטירליך דיא אידען צו דעם צוועק געגעבען בעלד דיא דאזיגע "פעראידישטע אויסוואורפען", דאס זעלבע איז אויך געווען ביים צווייטען צד. די מינדערסטע ארויסטרעטונג פון עפעס א הוליגאן אדער א געוועהנליכער סכסוך ביים קויפען וואס איז דאך אן אפטע ערשיינונג, האבען די אידען באלד אנגענומען פאר אן אנהויב פון א פאגראם בעוועגונג".

"די מלחמה האט ארויסגעפיהרט די פוילישע געזעלשאפט פון דער דאזיגער שווערער אויפגאבע.

די מלחמה האט דערוויעזען די אידען אז זיי האבען צו שרעקען זיך פאר א „פאג־ראם פון די פאליאקען.

א דאנק דער צופעליגקייט, זיינען אין אלע פוילישע שטעדט אויף דער לינקער ברעג פון ווייכסעל און אין פיעל ערטער אויף'ן רעכטען ברעג פון ווייכסעל, געגריג דעט געווארען איינגאנארטיגע צייטווייליגע זעלבסטפערוואלטונגען (בירגער מאמי טען, מייליציעס א. ר. נ.) די פערוואלטונג פון די שטעדט זיינען איבערגעגאנגען אין די הענד פון די בירגער קאמיטעטען און בירגער מעליציעס. די דאזיגע אינסטיטוט זיינען מעהרסטענטהיילס בעשטאנען פון קאנ־סערוואטיוון און נאציאנאליסטישע עלע־מענטען און די מיליציעס זיינען גאנצע וואכען געווען אויף זייערע פאסטענס דאך איז קיין איין מאהל נים פארגעקומען קיין פראבע צו ווייזען די אידען אז זיי דארפען ציטערען פאר זייער הויס!

ערגעץ וואו עגטשטעהען אומעגלומ־פערטע רכילות'ן אויף די אידען און זיי דרינגען אריין אין די פינסטערע שיכטען פון דער פוילישער געזעלשאפט.

די אגיטאציע אין דער דאזיגער ריכ־טונג ווערט טהיילווייז געפיהרט דורך חו־ליגאנגס וועלכע עס איז איינגענטליך אלץ איינס ביי וועמען זיי וועלען קאנען עפעס כאפען ביי א פאליאק צו ביי א איד.

די איינצעלנע פערזעליכקייטען, וועל־כע האבען זיך אין פערלויף פון לאנגע יאהרען צוגעווהנט צום אונטערהעצען, אט די דאזיגע יחידים קאנען נאך אליין נים פערשטעהן אז פוילען האט וויכטיגערע געשעפטען און וויכטיגערע אידעען.

אויסער דעם האט שוין דער פוילישער קרעמער בעוויעזען צו איבערצייגען אז ער איז אויך קודם כל א קרעמער, ער האט זעהר גוט געוואוסט ווי אזוי אויסצונוצען די געלעגענהייט און דערמיט האט ער ענערגיש איבערצייגט די קוויפער אז דער כאראקטער פון אלע קרעמער איז גלייך, נים אבהענגיג פון זייער ראסע און נאצ־יאנאליטעט.

אמת, דער באיקאט איז פערשוואונ־דען געווארען פון זיך אליין, אהן וועלכער עס איז אידעאלער פארברעייטונג, דער רע זולטאט איז אבער דאך בעפריעדיגענדיג; די כינעזישע וואנד וואס איז געשטאנען צווישען די אידען און די פאליאקען, איז איינגעפאלען און די פרעמד געוואָרענע

(פארטזעצונג אויף פיירזיג 6.)

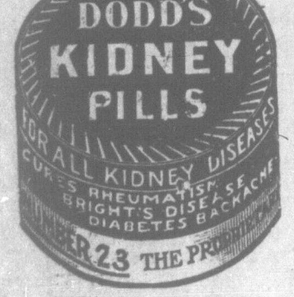

דאד'ס קידני פיללס

פאר אלע נירען קראנקהייטען פאר דער מאטעזים, ברייד דעזיז און שטעכעניש אין רוקען.

צו כאפען אין אלע בראנ־ז סטארס

געלד! געלד! געלד!

צו אונזערע פריינד און קאסטיטערס!

מיר ווילען מיטטהיילען צו אלע אונזערע אידישע פריינד, אז מיר שיקען יעצט געלד אין אלע טהיילען פון רוסלאנד.

מיר שיקען געלד דורך נים יארק אין אלע לענדער, מיט וועלכע די ענג־לישע רעגיערונג איז אין פריינדליכע בעציהונגען.

מיר קענען אייך פערזיכערען, אז ווען איהר שיקט געלד דורך אינז, האלטען מיר דאס געלד נים אין אפיס, און עס קומט אן צום בע־שטימטען פלאץ אין א קורצער צייט.

די פירמע מעלוויל־דייווים קאמפאניע לימיטעד וועלכע עקזיסטירט זייט 1885, נעגרינדעט פון קעפטיין ר. מ. מעלוויל, איז א גוטע גאראנטי פאר עהרליכע בעהאנדלונג.

מיר גיבען ארויס דרעפטס אויף גרויסע סומען נאך רוסלאנד, און רעכע־נען א רייס פיעל ניעדריגער קורס.

ניט אונז א טרייעל און איהר וועט זיין צופריעדען. צוליעב אונזערע אי־דישע קאסטומערס האבען מיר אנגעשטעלט א סטעף מענשען, וועלכע קענען שרייבען אידיש, רוסיש, פוליש און פיעלע אנדערע שפראכען.

אונזער אפיס וועט זיין אפען אין די מאנטאגס, מיטוואך, און שבת ביז 30—8 אין אבענד.

מיר שיקען מיקעטס און פריפעידס דורך קי־בעל, און אזוי ווי מיר האבען אלע שיפס־לינען, קענען מיר אייך צופריעדענשטעלען אויף'ן העכסטען אופן.

מיר גיבען אויך ארויס מערידזש לייסענס. סיטיזען פייפערס א. א. וו.

מעלוויל־דייווים סאָ. לימיטעד

24 מאראנטא סטריט פאן מעץ 2010